

Terrorisme og kommunikation

København

22.-23. april 2009

R A P P O R T

TERRORISME OG KOMMUNIKATION

Terrorister kæmper ikke blot en voldelig kamp, men også en kamp om ord – om et bestemt syn på verden. Grupper som for eksempel al-Qaida benytter sig ofte af sproglige virkemidler i forsøget på at vinde støtte og opbakning. Kernen i mange gruppers budskab er, at muslimer konstant undertrykkes og ydmyges i og af den vestlige verden. I deres kommunikation opstiller de et forsimplet verdenssyn, der ser en sammensværgelse mod islam. Samtidig søger de at retfærdiggøre terrorisme i islams navn. Al-Qaida og al-Qaida-inspirerede grupper udviser en stigende professionalisme i deres kommunikation og propaganda. Budskabet spredes ad stadig flere kanaler, på stadig flere sprog og i stadig mere professionel indpakning.

Regeringer og civilsamfund verden over er til gengæld i stigende grad begyndt at fokusere på, hvorledes den militante islamismes budskab imødegås. Initiativerne spænder fra »public diplomacy« og dialog til modpropaganda og psykologisk krigsførelse.

På terrorkonferencen »Terrorisme og kommunikation« den 22.-23. april 2009 satte PET fokus på de argumenter, metoder og teknikker, den militante islamisme anvender i sin kommunikation, og på, hvordan regeringer og samfund kan svare igen. Nedenfor opsummeres nogle af hovedpointerne fra de enkelte indlæg og debatter samt en række idéer og forslag til imødegåelse af den ekstremistiske propaganda. Deltagerne i konferencen repræsenterede et bredt udsnit af synspunkter, hvorfor disse idéer og forslag ikke nødvendigvis er udtryk for konsensus blandt deltagerne.

TERRORBEKÆMPELSE, MILITANTE BUDSKABER OG AL-QAIDA

Kommunikation og terrorbekæmpelse ved politimester Jakob Scharf, PET

Tidlig forebyggelse er et afgørende led i terrorbekæmpelse, da den afskærer tilgangen af nye terrorister. PET kan ikke løse opgaven alene. Der er behov for en bred samfundsmæssig indsats. Kommunikation er et meget væsentligt redskab for terrorister, da det fremmer rekruttering, finansiering og deres ideologiske mål. Af samme årsag har vi behov for en målrettet kommunikation, der undgår at understøtte terroristernes budskaber. Terrorister og deres handlinger skal beskrives, som det de er: kriminelle. Der er ikke tale om politisk korrekthed, men om sund fornuft for at undgå polarisering, der kan styrke terroristerne. PET er ikke et tankepoliti, men PET er forpligtet til at fortælle, hvilken rolle sprog og kommunikation spiller for terrorister og terrorbekæmpelsen. PET ønsker at styrke dialogen med alle etniske minoriteter i Danmark og med alle dele af det danske samfund. Dette gælder også for dem, som man ikke er enige med. »Den uenige dialog« er vigtig, da den giver mulighed for at tale med nogle af de aktører, som har den bedste chance for at nå de unge, der måtte være på vej ud i en radikaliseringsproces. Der er også behov for at forstå motivationsfaktorerne for radikaliserings bedre. Følelsen af marginalisering er vigtig i dette forløb, hvorfor der er behov for, at vi i Danmark støtter den samfundsmæssigt inkluderende indsats.

Al-Qaidas og Al-Qaida-relaterede gruppers fokus på Danmark og tegningesagen ved Center for Terroranalyse

Al-Qaida reagerede relativt sent på tegningerne af profeten Muhammed i 2006 og først efter de folkelige reaktioner i Mellemøsten. Derimod førte Al-Qaida an i reaktionerne efter genoptrykkningen i februar 2008. Tegningerne passede perfekt ind i Al-Qaidas budskab om, at islam er under angreb. Samtidig havde Al-Qaida behov for en ny sag i 2008 grundet stigende kritik af bl.a. de mange muslimske ofre for Al-Qaidas angreb, svækkelse af Al-Qaida i Irak og manglende succes med angreb i Vesten. Al-Qaidas fokus på Danmark efter tegningerne og den afsmittende effekt, dette fokus har på andre Al-Qaida-relaterede grupper, har rykket Danmark fra at være et muligt terrormål, til at være et strategisk og højt prioriteret mål. Dette illustreres bl.a. af angrebet på den danske ambassade i Islamabad den 2. juni 2008.

Den militante islamismes kommunikation og propaganda, hvorfor appellerer den og hvor er de svage punkter? Ved professor Brynjar Lia, FFI Norge

Al-Qaidas overordnede budskab om, at islam er under angreb, er simpelt og tager udgangspunkt i de bekymringer mange muslimer gør sig om f.eks. vestlig militær tilstedeværelse i Afghanistan og Irak. Al-Qaida har opnået et stærkt image gennem bevidst udnyttelse af internettet. Gruppen har global appel, da alle, der accepterer Al-Qaida's budskaber, kan blive en del af bevægelsen uanset etnicitet og nationalitet. Al-Qaida's svagheder er omfanget af drab på civile, den stigende kritik fra islamiske lærde og på sigt den manglende politiske strategi. USA's stigende popularitet grundet præsident Barack Obama og en eventuel aftale om fred med Taleban i Afghanistan kan skabe store problemer for Al-Qaida. Gaza-konflikten i januar 2009 var dog en saltvandsindsprøjtning for Al-Qaida.

Terrorisme, kommunikation og propaganda om fem år – et fremtidsperspektiv ved seniorforsker Lars Erslev Andersen

Det er uvist, hvilken indflydelse kommunikation har i terrorbekæmpelse, men det er vigtigt at drøfte kommunikation og sprogbrug for at øge bevidstheden om begreber, og hvordan de anvendes. Det er rigtigt at fokusere på Al-Qaida som den væsentligste trussel. I det negative fremtidsperspektiv fokuseres terrorbekæmpelsen på enkelte nøglebegreber som radikalisering af unge opvokset i Vesten og på modkommunikation, hvorved der er risiko for at fokus flyttes fra Pakistan og Kashmir, hvor de største udfordringer er. I det positive fremtidsperspektiv øges fokus på at finde løsninger for Pakistan og Kashmir, hvilket kan underminere Al-Qaida og organisationens eksistensgrundlag. Der er positive tegn på, at USA styrker indsatsen i Sydøstasien.

Sprog, spin og militant ekstremisme ved Maajid Nawaz (tidl. medlem af Hizb ut Tahrir), Quilliam Foundation

Vi skal undgå at tage udgangspunkt i andres referencepunkter og undlade generaliseringer. I Hizb ut Tahrirs (HuT) verdensbillede er islam sandheden og alt andet falsk. HuT argumenterer for, at islam og demokrati og frihed er uforenelige. Hvis vi i et forsøg på at argumentere imod HuT's tilgang anvender samme sprog, risikerer vi at understøtte deres budskab. I stedet skal vi påpege det spin, HuT og andre ekstremister benytter for at tilpasse budskabet til fordel for deres verdensbillede. Det er samtidig væsentligt at adskille politisk og militant islamisme. De kræfter, der alene argumenterer politisk og ikke er voldelige, bør accepteres og engageres i en dialog med henblik på at undgå, at de bliver militante. Det er vigtigt at indse, at mennesker i moderne samfund har mange identiteter, og der er ingen modsætning mellem at være muslim, britisk, demokrat, familifar osv.

Når propaganda møder virkeligheden – radikalisering og afradikalisering ved Hanif Qadir, Active Change Foundation, UK

På baggrund af egne erfaringer fra et radikaliseringsforløb, der bragte ham til Afghanistan som potentiel selvmordsbomber, gennemfører Hanif Qadir nu afradikalisering ved at tage udgangspunkt i de samme metoder, som Al-Qaida-rekrutterer anvender, ved at vende metoderne om: Identificere personerne, engagere og relatere dem til familie, venner og omgivelser, udfordre deres verdensbillede og dekonstruere det samt afslutningsvis genopbygge dem og støtte deres tilbagevenden til et normalt liv. Der er behov for at fjerne de åbenlyse radikaliseringsmetoder og for at lokalisere de skjulte rekrutterere, der udgør et langt større problem end hidtil. Dette kræver også en større selverkendelse i de muslimske miljøer, der dog som hovedregel er fredelige og bør behandles som sådanne for at undgå styrket radikaliserings.

Modkommunikation: et amerikansk perspektiv ved Irfan A. Saeed, Department of Homeland Security (DHS), Office of Civil Rights and Civil Liberties (OCRCL)

OCRCL arbejder for at forebygge problemer for de amerikanere, der oplever, at de er blevet uskyldigt ramt af tiltag, som er iværksat efter terrorangrebet den 11. september 2001. Det sker gennem rådgivning i forbindelse med udarbejdelse af lovgivning, sikring af ligelig etnisk repræsentation i DHS og en række outreach-programmer. Der er bl.a. etableret en række »Community Roundtables« i nøglebyer, hvor lokale repræsentanter for etniske mindretal mødes med OCRCL og andre relevante offentlige myndigheder, f.eks. FBI, for at føre dialog, udveksle ideer, fremføre bekymringer etc. Derudover udarbejder OCRCL træningsmateriale til offentligt ansatte med henblik på at øge deres kulturelle forståelse. Især politiet skal trænes, da det er dem, der har den mest direkte og jævnlige kontakt med borgerne. Endelig har OCRCL på baggrund af dialog med muslimske lokalsamfund udarbejdet et papir om den mest hensigtsmæssige sprogbrug. Papiret har ikke været ukontroversielt og er blevet kritiseret som et udtryk for politisk korrekthed af dele af det amerikanske samfund.

SKAL DET MILITANTE
BUDSKAB IGNORERES,
INDDÆMMES ELLER
IMØDEGÅS? HVORDAN
OG AF HVEM?

Modkommunikation: Et egyptisk perspektiv ved Dr. Ashraf Mohnsen, Deputy Assistant Foreign Minister, Counter Terrorism Co-ordinator, Arab Republic of Egypt

Al-Qaida er ikke islamisk. Al-Qaida går efter at rekruttere personer uden religiøs indsigt, hvilket gør det lettere for Al-Qaida at tolke islam til egen fordel. Efter et første og fejlslagent forsøg på afradikalisering gennem bl.a. »exposure«, søger de egyptiske myndigheder nu at nå de radikaliserede og rekrutterede gennem bl.a. dialog med islamiske lærde, men også brug af tidligere terrorister, for at tage ammunitionen ud af Al-Qaidas argumenter. Dette er ikke ensbetydende med straffrihed for personer, der har begået terrorhandlinger, men dialogen er et vigtigt led i afradikaliseringen.

Paneldebat ved Tøger Seidenfaden, ansv. redaktør, Politiken, og Søren Espersen, MF, Dansk Folkeparti

Seidenfaden fremhævede, at sprog betyder noget, og at det er afgørende, hvordan man kommunikerer. Vi skal leve op til vores egne værdier, respektere hinanden og vise hensyn. Kort sagt vise ordentlighed. At tilpasse sit sprog er ikke et udtryk for frygt, men sund fornuft.

Espersen fandt ikke, at man skulle ændre sprog. Folk skulle holde op med at være så ømskindede. Det er i orden at reagere, når man er uenig, men der er forskelle på reaktioner. DF har prøvet at være stærkt udskældt, men har ikke reageret voldeligt, som det man så blandt de unge, der i foråret 2008 brændte biler af. Volden har medført, at vi nu taler om sprog. Vi risikerer at ende med helt at tie af frygt. Islam udgør et demokratisk problem.

Modkommunikation, politik og ytringsfrihed ved tidligere udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen

Vi skal anerkende, at verden er som den er. Det er nødvendigt at tale med mennesker – også dem, man er uenig med – og give dem ret til at bruge deres ytringsfrihed. Begrebet »den muslimske verden« er noget vrøvl, da den ikke eksisterer, og utilsigtet støtter beskrivelsen Al-Qaida, der påstår at repræsentere den muslimske verden. Vi skal fokusere på nationer og ikke kulturer og vi skal henvende os til enkeltlande med de for dem relevante emner. Selvcensur er det samme som at overveje, hvad man siger – den udøver alle normale mennesker. Tegningesagen blev en demonstration af nogle rettigheder og endte derfor som en provokation. Hvis man vil kritisere andre bør man fokusere på grundlæggende rettigheder – f.eks. kvinders ligestilling – og ikke på symboler. I det hele taget har tonen i Danmark udviklet sig i forkert retning. Der siges ting i dag, der ville have været helt uacceptable tidligere – også i Folketinget. Der er behov for, at offentligheden reagerer over for dette, hvilket der synes at være en stigende erkendelse af.

Modkommunikation: Hvilken rolle har medier og civilsamfund i forhold til at imødegå den militante islamismes budskab?

Paneldebat ved **Michael Jalving**, forfatter og kommentator ved Jyllands-Posten, **Imran Hussein**, medstifter af det muslimske netværk »The Network«, **Katrine Lilleør**, præst og kommentator ved Berlingske Tidende, og **Michael Ehrenreich**, medredaktør, Kristeligt Dagblad:

Jalving fandt ikke, at pressen havde en særlig rolle at spille i imødegåelsen af det militante budskab. Det var op til myndighederne. Pressen skal ikke være politisk korrekt, det er farligt for demokratiet og ytringsfriheden. Pressens rolle er at beskrive virkeligheden. Der er ingen garanti mod krænkelser i et demokrati, der kan være et brutalt system.

Lilleør fandt det bedre at tale om generaliseringer frem for politisk korrekthed. Det er vigtigt at undgå unøjagtige generaliseringer. Det nye og gode er erkendelsen af, at der eksisterer ekstreme holdninger, som vi skal kunne inkludere. Vi skal lade være med at være så ens i Danmark – det er kedeligt, men også farligt. Ved at acceptere det ekstreme undgår vi måske, at de bliver voldeligt ekstreme. Pressen fordrer fordomme, men det er forhåbentlig ved at vende i forhold til danskere med anden etnisk oprindelse.

Ehrenreich understregede behovet for at overveje, hvad der bliver viderefremmet, da der ikke er trykkepligt i Danmark. Man må bruge sin almindelse til at vælge. Pressen er dog en formidler, der ikke kun kan fokusere på det positive. Der ligger en kæmpeopgave for pressen i at undgå at skabe stereotyper.

Hussein fandt, at pressen bør være lidt mere kritisk over for det, der bringes, og samtidig bedre til at undersøge, om noget er faktisk korrekt. Vi lever i en globaliseret verden, og der tages allerede hensyn til andre mennesker i andre sammenhænge, f.eks. handicappede. Mange muslimer er født og opvokset i Danmark og blander sig, fordi de er bekymrede for udviklingen og tonen. Der synes at være en begyndende selverkendelse i pressen, hvilket er positivt. Militant ekstremisme skal imødegås af myndigheder og af muslimer selv, der har en pligt til det, da det er et usandt budskab samt af civilsamfundet, inkl. pressen.

Modkommunikation: Hvilken rolle har myndighederne i forhold til imødegåelse af den militante islamismes budskab? Public Diplomacy ved Klavs A. Holm, ambassadør, Udenrigsministeriet:

Udenrigsministeriet arbejder for at udbrede kendskabet til Danmark i muslimske lande, herunder de værdier Danmark står for og arbejder for internationalt. I den forbindelse støtter man bl.a. besøgsudveksling af studerende og journalister. Man vil meget gerne gøre brug af danske muslimer i dette arbejde. Derudover søger Udenrigsministeriet at udbrede kendskabet til den danske udenrigspolitik i Danmark. Man har i den forbindelse allerede besøgt Vollsmose og besøget gerne andre steder som Mjølnerparken og Gjellerupparken. Derudover søger man med mindre projekter at formidle Danmark – det kan være etablering af en legeplads, uddeling af legoklodser etc.

HVAD KAN VI GØRE FOR AT IMØDEGÅ DET MILITANTE BUDSKAB?

Sprogbrug og terrorbekæmpelse ved afdelingschef Anja Dalgaard-Nielsen, PET

Det er ikke PET's rolle at imødegå det politiske og teologiske indhold i de militante ekstremisters propaganda. Derimod søger PET gennem åbenhed og dialog at opbygge tillid mellem efterretningstjenesten og en række ressourcepersoner i Danmark, der har indsigt og indflydelse i de miljøer, der kan blive mål for rekruttering. Disse personer vil typisk kunne imødegå den ekstremistiske propaganda med større troværdighed end en myndighed som PET. Derudover stiller PET gerne op i bredere kredse, hvor der måtte herske bekymring og myter om, hvordan PET forvalter sine beføjelser. Her handler det ikke om at omvende individer, der allerede er langt ude i et radikaliseringsforløb. Det handler om at vanskeliggøre ekstremisternes forsøg på at rekruttere og polarisere. Budskabet er: PET er alle danskeres efterretningstjeneste.

---000---

I en række mindre grupper drøftede konferencen spørgsmålet om det militante budskab, dets svagheder og styrker, og hvad der kunne og burde gøres for at imødegå dette. Disse drøftelser mandede ud i følgende overvejelser og forslag:

Behov for dialog om de bekymringer og frustrationer, muslimer oplever i Danmark. Rådet for etniske minoriteters initiativ til drøftelse af Gaza-konflikten i Vollsmose i slutningen af februar 2009 var et godt eksempel. Dialogen skal føres med alle og kunne føres af alle danske myndigheder.

Undgå unøjagtige generaliseringer – også i pressen, der bør fokuseres på en objektiv og nuanceret beskrivelse og sprogbrug. Integration er et vigtigt led i at give unge den fornødne robusthed. Muslimer bør i videre omfang tage afstand fra militante udtalelser.

Inklusion bør fremmes i det danske samfund – det gælder også sprogligt for at svække følelsen af marginalisering.

Radikalisering er en fælles udfordring, som kræver en bred indsats fra hele det danske samfund – myndigheder, medier, trossamfund og andre private organisationer.

Udover gruppedrøftelserne blev der også under plenumdebatten fremsat en række forslag og ideer. Deltagerne i konferencen repræsenterede et bredt udsnit af synspunkter, hvorfor disse idéer og forslag, der gengives nedenfor ikke nødvendigvis er udtryk for konsensus blandt deltagerne:

Generel og specifik kommunikation

Hovedparten af den kommunikation, der kommer fra myndigheder og civilsamfund, har i sagens natur ikke karakter af »modkommunikation« som specifikt er rettet mod den militante islamismes kommunikation. Alligevel kan forskellige institutioners aktiviteter og helt overordnede kommunikation om Danmark som et demokratisk rets- og velfærdssamfund med positive relationer

til omverdenen samt pligter, rettigheder og muligheder for alle borgere fungere som en »fortælling«, der er et alternativ til ekstremismens simple fjendebilleder. I den forbindelse fremhævede en række deltagere, at man kan øge fokus på at forklare baggrunden for den politik der føres, de beslutninger der træffes og de begivenheder, der udfolder sig, i Danmark. Dette kan ske gennem øget dialog om ideer og bekymringer m.v. ad modum de »Community Roundtables«, som Department of Homeland Security har oprettet i USA. Derudover kan man – ligeledes på linie med Homeland Security i USA – udarbejde træningsmateriale til brug for bl.a. offentligt ansatte med henblik på at øge deres kulturelle forståelse.

Krav til god kommunikation

En række deltagere ved konferencen fremhævede, at det ved tilrettelæggelsen af enhver kommunikationsindsats må overvejes, hvem der er målgruppen. Der er behov for overblik over hvilke antagelser og bevæggrunde, der er hos målgruppen, samt hvilke kanaler og metoder man kan anvende i forhold til målgruppen, herunder ikke mindst hvilke budskaber, der er centrale for, at kommunikationen kan skabe den ønskede effekt.

Målgruppe for kommunikationen

Hovedmålgruppen for en specifik modkommunikation i relation til den militante islamismes propaganda er den samme, som er propagandaens hovedmålgruppe: det store flertal af personer med muslimsk baggrund både i Europa og i den øvrige verden – ikke mindst de unge muslimer. Hertil kommer den mere generelle kommunikation om forholdet mellem borger og samfund, internationale relationer m.v., som sigter mod andre/bredere formål og målgrupper, men som ikke desto mindre kan medvirke til at hæmme vækstklimate for ekstremisme.

Fokus på begreberne rimelighed og retfærdighed

Det blev fremhævet af bl.a. oplægsholderen Hanif Qadir fra Active Change Foundation, at rimelighed og retfærdighed (»fairness and justice«) er værdier, som generelt har stor appel blandt muslimer, og som er centrale for såvel afradikalisering som tidlig forebyggelse af radikaliserings. Samtidig er det værdier, som både kan kaldes danske og universelle. En af konferencens deltagere påpegede, at der kunne være god grund til at arbejde med begreberne rimelighed og retfærdighed i modkommunikationen til den militante islamistiske kommunikation også i en dansk kontekst. Det drejer sig ikke om at bruge disse begreber eksplicit, men om at forklare de forskellige aspekter og hensyn, der indgår i forskellige politikker og begivenheder m.v. for derved i højere grad at etablere en kommunikation, der appellerer til menneskers sans for rimelighed.

Kald en spade for en spade og undgå unøjagtige generaliseringer

En række oplægsholdere og deltagere i konferencen påpegede, at unøjagtige generaliseringer og koblinger mellem Islam og terrorisme er problematiske. Betegnelser som »muslimsk« eller »islamisk« terror understøtter billedet af et modsætningsforhold mellem to påståede blokke, Vesten mod Islam. Terror har ikke opbakning hos et flertal af muslimer. Tværtimod. Betegnelsen »militant islamistisk« terror tjener, i modsætning til betegnelsen »muslimsk terror« til at afgrænse og præcisere, hvilken form for gruppering og ideologi, der står bag terroren og skelner mellem religionen islam og ideologien islamisme.

---000---

PET og CTA har udarbejdet en række analyser om blandt andet sprogbrug, radikaliserings og internettets rolle i radikaliserings tilgængelige på PET's hjemmeside <http://www.pet.dk/CTA/Publikationer.aspx>

Der arbejdes endvidere med myndighedskommunikation og kommunikationens rolle i forhold til at håndtere og modvirke ekstremisme, som led i gennemførelse af handlingsplanen «En fælles og tryk fremtid» <http://www.nyidanmark.dk>